

शिवज्ञान न० मःसनेदे तच्छब्देन माहेन्द्रादियोगज्ञापके
शास्त्रभेदे “माहेन्द्रे विजयो नित्यमश्नुते कार्ययोग-
नम् । वक्त्रे कार्यविलम्बः स्यात् शृङ्गे च मरणं भवेत् ।
वैशाखादिप्रायश्चित्तमेकभावेन संवदेत् । अष्टादि दिवा-
रात्रौ चतुर्मासं यथाक्रमम् । यामनामं दिशामाने
ज्ञेयं सर्वत्र मासके । तत्प्रमाणेन, ज्ञातव्यं दण्डप्रमाणम् ।
विचक्षणैः । रात्रिमानप्रमाणेन ज्ञेयं दण्डप्रमाणम् ।
न वारतिघिनक्षत्रं न योगः करणं तथा । शिवज्ञानं
ब्रह्मावाप्त्यर्थं सुनिविष्टारणम् । आहूतिदिनार्गपथ्यं न
सप्तवारे ब्रह्मादिश्रेष्ठं । शून्यवक्रादियोगं हि पौषादि-
“रैवतक्षयम्” श्लोति० ।

शिवचतुर्दशी स्त्री शिवप्रिया चतुर्दशी । फाल्गुनकृष्णचतु-
र्दश्याम् । व्रतशब्दे शिवचतुर्दशीव्रतं दृश्यम् ।

शिवताति स्त्री शिव+तातिच् । मङ्गलवररक्षारथी हेमच०

शिवदार न० शिवो देवतादिकं दार । देवदारुश्चे राजनि०

शिवदूती स्त्री शिवो दूतो वक्षः । १ दुर्गासूक्तिभेदे लिङ् ।
२ योगिनीभेदे च “यदा लघान लगतां रक्तवीजं हृताय
वे । महादेशो नृजामावा तदास्याः कायतः सुता ।
दूत प्रस्थापयामास शिवं शुश्राव सान्विता । तेव सा
शिवदूतीति देवैः सर्वैः प्रगीयते” काविकापु० ६० अ० ।
“यः शिवाविद्वत् श्रुत्वा शिवदूतीं शिवप्रदाम् । प्रथमेत्
बाधको भक्त्या तस्य कामाः करे स्थिताः” तत्त्वैव । “म
क्ष्माणा प्रथमा प्रोक्ता ततो माहेन्द्री परा । कौमारो
वैष्णवी चैव वाराही पञ्चमी तथा । नारसिंही तयैवेन्द्रो
शिवदूतो तथाष्टमी । एताः पूज्या मङ्गलाभायाः योगिन्यः
कामदायिकाः” तत्त्वैव । “कौषिक्याः कृदयाह्वी निःसृता
ध्यानता हरेः । शिवदूतीति विख्याता शिवायतनसुसंहता”
तत्त्वैः ।

शिवदुम पु० शिवप्रियः दुमः । बिल्वश्वे राजनि० ।

शिवदिष्टा स्त्री इत० । केतक्यां राजनि० ।

शिवधर्म न० शिवस्य तदुपासनायां धर्मो यत्न । उपपुराणभेदे
“चतुर्थं शिवधर्मारणं साक्षात्तन्मभाषितम्” ब्रू० पु० ।

शिवधातु पु० इत० । पारदे पारदशब्दं दृश्यम् ।

शिवनाभि प्र० शिवस्य नाभिरिव । शिवबिम्बभेदे “शिवनाभि
मयं त्रिकुणं प्रतिपूज्यं महर्षिभिः । श्रेष्ठं सर्वलोकैः
भक्त्यात् पूज्यं विद्वानतः” वीरसि० । अथ सना० ।

शिवनाभः शाबपामशिवभेदे शाबपामशब्दे दृश्यम् ।

शिवपुरी स्त्री इव० । काश्यां हेमच० शिवनगरादयोऽप्रातः ।

शिवप्रिय न० इत० । १ वराहो महादेवस्य लक्ष्मि राजनि० ।

२ वरुणो जटा० । ३ धनुर्द्वारे एस्तटिके च पु० राजनि० ।

४ दुर्गायां स्त्री शब्दना० । [अजु नष्टश्च राजनि० ।

शिवमस्तक पु० शिवः कल्याणकरः मस्तकं दत्तं कायति के-क ।

शिवमल्ली स्त्री शिवस्य मल्लीव प्रियत्वात् । वरुणो जलमरः ।

शिवरात्रि स्त्री शिवप्रिया तदुपासनायां रात्रिः । माघातः

परक्षां कृष्णचतुर्दश्याम् । तद्वात्सो हि शिवपूजनव्रता-

दिकं क्रियते इति तस्या रात्रेश्च प्रियत्वम् । २ तद्विष-

यकत्वेनैव ज्ञेयं । तद्विधानावादि तित० चक्रं यथा

कालमाधवीवे स्नान्दे नागरशय्यम् “माघमासस्य

पंचमे वा प्रथमे फाल्गुनस्य च । कृष्णा चतुर्दशी

या तु शिवरात्रिः प्रकीर्तिता” । अत्रैकस्यास्तित्वे-

सांघीयत्वफाल्गुनीयत्वे सत्यमोपपत्तिश्चासौ अविरुद्धे ।

ततस्तु माघ्यनन्तरा चतुर्दशी शिवरात्रिः । अस्यासुप-

वासः प्रधानम् “न स्नानेन न वस्त्रेण न धूपेन

न चार्चवा । तस्याग्निं न तथा पुष्पैर्यथा ततोपवासतः

इति बहुरोक्तेः । स्नान्दे “ततो रात्रौ प्रकृतं च”

शिवप्रोक्तमत्यरे । प्रहरे प्रहरे स्नानं पूजा चैव

विशेषतः” । अत्र वीणपञ्चा प्रहरचतुष्टयबाध्यं प्रती-

यते । नरसिंहाचार्येष्टेनरसिंहितायाम् “शिवो वा

वैष्णवो वापि यो वा स्यादल्पपूजकः । सर्वं पूजाफलं

फलं शिवरात्रिर्विहितम्” । संवत्सरप्रदीपे “दु-

ग्ध्वेन प्रथमे स्नानं दद्यात् चैव द्वितीयके । तृतीये च

तथाज्जेन चतुर्थे मधुना तथा” । ईशानसंहितायाम्

“माघे कृष्णचतुर्दश्यां शिवरात्रौ यदा भवेत् । सोमो

वापि भवेद् देवि ! कर्त्तव्यं व्रतसत्तमम् । शिवयोगस्य

योगेन तद्भवेदुत्तमोत्तमम् । शिवरात्रिमतं नाम सर्वपाप-

प्रणाशनम् । सा चागृहान्तात् मनुष्याणां भुक्तिमुक्तिप्रदाय-

कम् । नागरशय्ये “उपवासप्रभावेण वक्रादपि च

जागरात् । शिवरात्रेस्तथा तस्य बिम्बस्यापि प्रपूजया ।

अष्टयान् लभते लोकान् शिवायुक्तमात्रयान्” । पाश्चो

“वर्षं वर्षं महादेवि ! मरौ नारी पततिव्रता । शिव-

रात्रौ महादेवं काम भक्त्या प्रपूजयेत्” । ईशानसंहि-

तायाम् “एतेन व्रतं कुर्यात् प्रतिचतुश्चरं व्रतो ।

हादशाव्दिकमेतच्च चतुर्विंशव्दिकं तथा सर्वां

कामानवाप्नोति प्रेक्ष्य चेह च मानवः” । हेमा-

द्रिहता श्रुतिः “प्रदोषव्यापिनो यास्या शिवरात्रिचतु-

र्दशी” । प्रदोषवहि वृत्तः “प्रदोषोऽप्रपञ्चादहं यदि